

دکتر حسین خزاعی*

روشهای پرداخت ثمن در تجارت بین‌المللی

مقدمه:

اصولاً پرداخت ثمن با تسلیم مبیع تقارن دارد.^(۱) بیع از عقود معوض و دو عوض به هم وابسته است.^(۲) بنابراین بعد از مطالعه «روشهای حمل کالا در تجارت بین‌المللی»^(۳) که در نهایت به تسلیم مبیع یعنی انتقال یکی از دو بعد ضمان معاوضی منجر می‌گردد، لازم است پرداخت ثمن و روشهای آن، که بعد دیگر ضمان معاوضی است، مورد

---

*استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

1-J.Carbonnier , Droit civil , 4 , Ed . P.U.F.P.286 . N° 84 , paris : 1972 .

۲-ناصر کاتوزیان، حقوق مدنی، عقود معین (۱)، (تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران،

۱۳۵۳) ص ۳۱.

۳-حسین خزاعی، «روشهای حمل کالا در تجارت بین‌المللی»، مجله دانشکده حقوق و علوم

سیاسی، شماره ۲۹ (مهرماه ۱۳۷۲)، صص ۷۳-۹۶.

بررسی قرار گیرد.^(۴)

در حقوق تجارت بین‌المللی روشهای گوناگونی برای پرداخت ثمن وجود دارد ولی قبل از ورود به اصل مطلب لازم است در مقدمه به این سؤال پاسخ گوئیم که منظور از اصطلاح «ثمن» در تجارت بین‌المللی چیست؟ زیرا در حقوق کشورهای مختلف، از این اصطلاح از نظر تئوری و عملی برداشتهای متفاوتی شده است؛ محور اصلی اختلاف این است که آیا به هنگام انعقاد عقد، ثمن باید معین باشد؟ آیا منظور از «ثمن» همیشه پول است و یا غیر آن؟

در پاسخ سؤال اول باید گفت که در حقوق ایران و فرانسه^(۵) (با کمی اختلاف) بر خلاف حقوق انگلستان و امریکا، ثمن کالا به هنگام انعقاد عقد باید به نحوی معین شود که نیاز به قصد مشترک متأخر طرفین در تعیین آن وجود نداشته باشد. قصور در تعیین ثمن به نحو مزبور موجب بطلان مطلق عقد^(۶) است.

در حقوق ما، بطلان عقد از مواد ۱۹۰ و ۲۱۶ قانون مدنی استنباط می‌شود. به موجب بند ۳ ماده ۱۹۰ قانون مذکور، یکی از شرایط اساسی صحت معامله «موضوع معین» است و به صراحت قسمت اول ماده ۲۱۶، مورد معامله باید مبهم نباشد.

در حقوق فرانسه، عقد بیع تعهدات متقابلی برای بایع و مشتری ایجاد می‌کند که موضوع هر یک از دو تعهد باید معین باشد و تعهد هر یک از طرفین علت وجودی تعهد طرف دیگر است. در حقوق این کشور، ثمن باید معین بوده و یا روشی برای تعیین آن پیش‌بینی شده باشد، به نحوی که نیاز به دخالت مؤخر متعاملین نداشته باشد؛ زیرا در صورت عدم تعیین ثمن، نه موضوع تعهد خریدار مشخص است و نه علت تعهد

۴- ناصر کاتوزیان، پیشین، ص ۱۵۲.

5-Chabas Mazeaud , *Droit civil,t,III,vol 2 Principaux Contrats : Venteet , et l'échange* , Ed . Montehrestien , 1987 , pp . 2 - 136 ; J.Chestin , B.Desché *traité ds contrats : La vente* , L.G.D.J . 1990 , p . 426 .

6-Nullite absolue

فروشنده^(۷).

اختلاف حقوق فرانسه و ایران، در معین بودن ثمن در حقوق ایران و قابل تعیین بودن آن در حقوق فرانسه است. طبق ماده ۱۵۹۲ قانون مدنی فرانسه، در عقد بیع تعیین ثمن را می‌شود به شخص ثالثی محول کرد، ولی اگر این شخص نتواند یا نخواهد اقدام به تعیین ثمن نماید، عقد محقق نمی‌گردد و رویه قضایی چنین عقدهای را باطل اعلام کرده است.^(۸) در حقوق انگلستان و آمریکا، عدم تعیین ثمن موجب بطلان مطلق عقد نیست؛ زیرا با پذیرفتن مفهوم «قیمت باز»^(۹) در ماده ۸ قانون فروش کالای انگلستان، مصوب ۱۹۷۹ و بند ۱ ماده ۳۰۵-۲ قانون متحدالشکل تجارت آمریکا، راه‌های متفاوتی برای مشکل تعیین ثمن بعد از انعقاد عقد پیش‌بینی شده است که در برخی از موارد نیاز به قصد مشترک متأخر متعاملین دارد. در حقوق این کشورها، در صورت عدم تعیین ثمن کالا به هنگام انعقاد عقد، «قیمت معقول»^(۱۰) که مورد توافق طرفین قرار گیرد، ملاک عمل خواهد بود. پس قصور در تعیین ثمن به هنگام انعقاد عقد، در حقوق انگلستان و آمریکا بر خلاف حقوق ایران و فرانسه، موجب بطلان مطلق عقد نیست.^(۱۱)

در پاسخ سؤال دوم (آیا منظور از ثمن پول یا غیر آن است) نیز در حقوق کشورهای مذکور اتفاق نظر وجود ندارد؛ در حقوق فرانسه و انگلستان، بر خلاف ایران و آمریکا، منظور از «ثمن» ضرورتاً و منحصراً پول است.

در حقوق فرانسه مبیع با پول مبادله می‌شود و چنانچه چیز دیگری در مقابل مبیع

7-Chabas Mazeaud , *op.cit*, p .137 ; J.Chestin.B.Desché , *op.cit* , p . 428 .

8-Cass . Civ25 avr . 1952 . D . 1952 . 635 ; Cass . Civ . 1. 18 July 1978 , D.1980 . IR226 .

9-Open Price

10-Reasonale Price.

11-*Benjamin's Sale of Goods* , (London : Sweet&Maxwell , 1974), p.96;

P.S.Atiyah , *The sale of Goods* (London : Sweet&Maxwell , 1976) p . 18 .

قرار گیرد، بر حسب مورد عقد، معاوضه^(۱۲) و یا تبدیل دین^(۱۳) و غیره است؛ اما در حقوق ایران و امریکا، با کمی اختلاف، اموالی که می‌تواند ثمن قرار گیرد، دایره شمول بیشتری نسبت به حقوق فرانسه و انگلستان دارد. در حقوق ایران، علاوه بر پول، هر عملی که منفعت عقلایی مشروع داشته باشد، می‌تواند ثمن قرار گیرد.^(۱۴) با وجود این، در حقوق ما امتیاز بین معاوضه و بیع، به طور معمول به این ترتیب است که «معاوضه اختصاص به مبادله کالا به کالا دارد و بیع ویژه مبادله کالا به پول است، ولی از دیدگاه قانونی، امتیاز بین بیع و معاوضه بستگی به قصد مشترک طرفین دارد؛^(۱۵) به این معنی که هرگاه دو طرف بخواهند یکی از دو عوض، بهای عوض متقابل آن تلقی شود، عقدی که واقع می‌شود، بیع است و بر عکس هرگاه دو کالا با هم مبادله شوند، بدون اینکه در قصد مشترک طرفین یکی از آنها بهای دیگری باشد، آنچه واقع شده معاوضه است. منتها چون احراز این قصد مشترک دشوار است، عرف معیار تمیز قصد مشترک قرار می‌گیرد و گفته شد که در دید عرف، مبادله کالا به پول، بیع است و کالا به کالا معاوضه، مگر اینکه خلاف آن ثابت شود.

در حقوق امریکا نیز ثمن معنای وسیعی دارد و پرداخت کالا به کالا را نیز در بر می‌گیرد. بند ۱ ماده ۲-۳۰۲ قانون متحدالشکل تجارت امریکا مقرر می‌دارد که ثمن را با پول یا به گونه دیگری می‌شود پرداخت کرد. بدین ترتیب مبادله کالا به کالا وارد قلمرو بیع می‌شود و برخلاف حقوق ایران^(۱۶) به متعاملین اجازه تفکیک معاوضه از بیع با قصد مشترک داده نشده است.

در حقوق انگلستان، عقد بیع عقدی است که به موجب آن فروشنده مالکیت کالا را

12-L'échange.

13-Dation en paiement.

۱۴- سید حسن امامی، حقوق مدنی، ج ۱ (تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۴۲)، ص ۴۲۶.

۱۵- ناصر کاتوزیان، پیشین، ص ۱.

۱۶- همان.

در عوض پول که ثمن نامیده می‌شود، به خریدار انتقال می‌دهد.^(۱۷) پس در خصوص ثمن و چگونگی تعیین آن در حقوق کشورهای مختلف رویه واحدی وجود ندارد و در صورت انعقاد قرارداد بیع بین‌المللی و عدم تعیین ثمن، قوانین متعارضی وجود خواهد داشت که اجتناب از آن اهمیت بررسی روشهای پرداخت ثمن را در تجارت بین‌المللی نشان می‌دهد.

مبنای حقوق تجارت بین‌المللی، ترکیبی از راه‌حلهای حقوق داخلی مذکور می‌باشد. به این معنی که مانند انگلستان و فرانسه، مقصود از ثمن پولی است که با کالا مبادله می‌شود، ولی برخلاف حقوق ایران و فرانسه، سیستم قیمت باز پذیرفته شده است. این مطلب از ماده ۵۷ معاهده لاهه (سال ۱۹۶۴) راجع به قانون متحدالشکل بیع کالا و ماده ۵۵ معاهده وین (سال ۱۹۸۰) راجع به بیع بین‌المللی کالا استنباط می‌شود.^(۱۸) به عنوان مثال ماده ۵۵ معاهده وین مقرر می‌دارد:

«هرگاه قراردادی به نحو صحیح منعقد شده باشد، ولی ثمن به طور صریح یا ضمنی تعیین نگردیده یا ضوابطی جهت تعیین ثمن پیش‌بینی نشده باشد، در صورت فقدان دلیل مخالف، چنین فرض می‌شود که متعاملین به طور ضمنی ثمنی را که در زمان انعقاد قرارداد برای فروش کالاهای از این قبیل در اوضاع و احوال مشابه در تجارت مشابه رایج بوده، در نظر داشته‌اند.»

بنابراین در معاهدات تجاری بین‌المللی، مقصود از «ثمن» پولی است که فروشنده در مقابل دریافت آن مالکیت کالا را به خریدار انتقال می‌دهد. مبلغ این پول می‌تواند بعد از انعقاد عقد مورد توافق قرار گیرد.

روشهای پرداخت ثمن، برای به حداقل رسانیدن خطر عدم پرداخت، در طول تاریخ تحولاتی را پشت سر گذاشته است. تا اواخر قرن هیجدهم، داد و ستد جهانی روشی

۱۷- بند ۱ ماده ۲ قانون بیع ۱۹۷۹ انگلستان.

۱۸- Jean.Pierre Plantard. «حقوق جدید متحدالشکل بیع بین‌المللی»، ترجمه ایرج صدیقی،

مجله حقوقی، دفتر خدمات حقوق بین‌الملل جمهوری اسلامی ایران، تهران، شماره ۱۴. ص ۲۰۵.

ثابت و ابتدایی داشت، خریدار یا نماینده او شخصاً به فروشنده مراجعه می‌کرد و با پرداخت ثمن به صورت نقد، کالا را تحویل می‌گرفت و با خود حمل می‌کرد.^(۱۹) به این ترتیب هیچ یک از طرفین در معرض عهد شکنی و نقض عقد توسط طرف دیگر قرار نمی‌گرفت و هیچ خطری پرداخت وجه را تهدید نمی‌کرد.

انقلاب صنعتی اروپا و امریکا، در تجارت بین‌المللی نیز انقلابی به وجود آورد که به علت ضرورت مداخله اشخاص و مؤسسات مختلف در حمل و نقل و تحویل کالا^(۲۰) از یک طرف و پرداخت ثمن از طرف دیگر، امکان اعمال روش ابتدایی پرداخت ثمن را غیر عملی نمود. به منظور حلّ مشکل، ابتدا روشهای پرداخت داخلی در تجارت بین‌المللی مورد استفاده قرار گرفت که به علت عدم کفایت آن، پرداخت با اعتبارات اسنادی که شباهت زیادی به روش ابتدایی تحویل همزمان کالا و تسلیم ثمن دارد، به کار گرفته شد.

فصل اول: روشهای پرداخت داخلی

در حقوق داخلی، اسناد تجاری ابزار پرداخت هستند. منظور از سند تجاری سندی است که بین تجار نقش پول را بازی می‌کند و وسیله کسب اعتبار و پرداخت و قابل معامله با روش سریع حقوق تجارت و قابل وصول در کوتاه‌مدت است.^(۲۱) با خصوصیتی که بر شمرده شد^(۲۲)، نه تنها چک و برات و سفته، بلکه قبض

۱۹- اسداله کرمی، «مروری بر اعتبارات اسنادی و آخرین مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی»، *مجله حقوقی*، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره نهم، سال ۱۳۶۷، ص ۸۸.
۲۰- نقش فورواردر در حمل و نقل بین‌المللی، انتشارات کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی.

21-G.Riprt , R . Roblot , *Traité de Droit commercial*, t , 2 , IIe Ed . (Paris : Montehrestien , 1988) , P . 113 .

22-R.Roblot , *op.cit*, p . 113 ; R.Rodiere , *Droit commercial* , Dalloz , 1975 p . 3 ; Ch . Gavalda.J.Stoufflet , *droit commercial : Chèques et effets decommerce* , P.U.F. 1978 , p . 19.

انبار (۲۳) و اسناد مشابه (۲۴) آن نیز سند تجاری محسوب است. در تجارت بین‌المللی نیز این اسناد کاربرد مخصوص به خود دارند، ولی چک و برات و اسناد وصولی بیشتر مورد استفاده قرار گرفته‌اند. به نحوی که در محافل بین‌المللی مورد توجه و موضوع تنظیم مقررات و قوانین متحدالشکل شده‌اند. (۲۵) مع‌هذا در انواع مختلف روشهای (۲۶) پرداخت داخلی مخاطراتی وجود دارد که برای تعدیل آن، تلاشهایی در سطح داخلی و بین‌المللی انجام گرفته است.

مبحث اول: خطرات پرداخت با اسناد تجاری

خطرات پرداخت با اسناد تجاری دلایل و ریشه‌های متفاوت دارد. گاهی خطر ناشی از عدم تقارن زمانی پرداخت ثمن و تسلیم مبیع است و زمانی خطرات مبنای حقوقی دارد.

الف - خطرات ناشی از عدم تقارن زمانی پرداخت ثمن و تسلیم مبیع: این خطرات در انواع مختلف اسناد تجاری با شدت و ضعف وجود دارند که به شرح زیر مورد مطالعه قرار می‌گیرند:

۱- حواله بانکی: ساده‌ترین روش پرداخت که در واقع جانشین پرداخت نقدی است، استفاده از حواله بانکی است. در این روش پرداخت، فروشنده تحت تأثیر حسن شهرت خریدار حاضر می‌شود کالا را با سیاهه‌های تجارتي برای خریدار ارسال دارد. بدیهی است که اعتماد کامل طرفین به یکدیگر و روابط تجاری حسنه در طویل‌المدت اساس و مبنای این نوع معامله است و بانک فقط وسیله‌ای است که به علت بعد مسافت و عدم

23-Le warrant

24-La faecture protesable

25-Geneva convention on bills of exchange and promissory notes . 7 June 1930 ; Geneva convention on cheques 19 March 1931 ; Uniform Rules for the collection of commercial paper .

۲۶-تنظیم قراردادهای بازرگانی بین‌المللی، انتشارات کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی، ص ۴۵.

دسترسی فروشنده و خریدار به یکدیگر، به عنوان واسطه مورد استفاده قرار می‌گیرد و نقش آن انتقال ثمن و احتمالاً اسناد از خریدار به فروشنده است. بنابراین در صورت امتناع فروشنده از ارسال حواله و یا عدم پرداخت وجه توسط خریدار، هیچ سندی برای وصول قیمت یا استرداد کالای ارسال شده وجود نخواهد داشت. در عمل، انجام معامله با حواله بانکی نادر است و معمولاً با ارسال کالا اسناد وصولی نیز همراه است که علاوه بر تضمین بیشتر، مداخله بانکهای دو کشور صادر کننده و وارد کننده کالا را نیز ایجاب می‌نماید.

به غیر از اصطلاح حواله بانکی^(۲۷)، اصطلاحات دیگری مانند حواله هوایی^(۲۸) و یا حواله تلگرافی^(۲۹) نیز در تجارت بین‌المللی معمول است که نقش همان حواله بانکی را با استفاده از تلگراف و یا از طریق هوایی ایفاء می‌کنند. در اینگونه حواله‌ها (بانکی، هوایی و تلگرافی)، خریدار از بانک خود تقاضا می‌کند تا از طریق هوایی و تلگرافی و یا بانکی اجازه پرداخت وجه را در کشور فروشنده و بنا به درخواست او صادر کند. بانک خریدار که با بانک فروشنده رابطه تجاری دارد، وقتی اقدام به پرداخت می‌کند که حواله به نحو صحیح صادر شده باشد.

اساساً حواله‌های بانکی چون با مداخله بانک تنظیم و اجرا می‌شوند، معتبر هستند و کلیه بانکهای یگ گروه بانکی می‌توانند علیه یکدیگر و یا علیه شعبه‌هایی از سایر گروهها که توافق بر قبول حوالجات کرده‌اند، حواله صادر کنند.^(۳۰)

اعتماد فروشنده و خریدار به یکدیگر عنصر اساسی استفاده از حواله بانکی است و در مواردی که این اعتماد در حد اعلی و بدون حد و حصر وجود ندارد، می‌بایست به

27-banker's drafts

28-Mail Transfer

29-Telégraphic Transfer

30-S.W : Mark . Hoyle . *The Law of international trade* (London : The Laureate press , 1981) , P. . 92 .

طریق مطمئن‌تری اقدام کرد. روش مطمئن‌تر استفاده از چک و برات است.^(۳۱) در روش پرداخت با چک، خریدار چکی صادر کرده، برای فروشنده می‌فرستد. فروشنده باید چک را به بانک محال علیه تسلیم و وجه آن را دریافت دارد؛ این کار معمولاً توسط بانک فروشنده انجام می‌شود. در فاصله صدور چک و لحظه وصول آن، ممکن است صادرکننده ورشکسته شود و یا دستور عدم پرداخت آن را صادر کرده، و یا به هر علت پرداخت چک را مواجه با شکست کند. از طرف دیگر ممکن است مقررات دولتی مانع انتقال ارز از کشوری به کشور دیگر گردد و پرداخت چک علی‌رغم حسن نیت صادرکننده با مشکل مواجه شود. در نهایت چک وسیله پرداخت است و هیچ تضمینی در مورد کالا و اجرای تعهد طرف دیگر به همراه ندارد.

برات نیز با کمی تفاوت به همین صورت عمل می‌کند؛ بروات تجارتنی تنها در داخل کشور مورد استفاده قرار نمی‌گیرند و برخلاف چک، اغلب در کشوری صادر شده، در کشور دیگری پرداخت می‌شوند.^(۳۲) در تجارت بین‌المللی، بایع کالا را برای مشتری ارسال می‌دارد و براتی هم بر عهده او صادر می‌کند. اسناد حمل و برات با میانجیگری بانک ارسال می‌گردد و بایع به بانک دستور می‌دهد که در ازای اخذ قبولی^(۳۳) برات از مشتری و یا دریافت وجه^(۳۴) آن، اسناد حمل را تحویل دهد.^(۳۵)

استفاده از این روش پرداخت نیز بین کسانی رایج است که به یکدیگر اعتماد و اطمینان دارند و با شناختی که از هم دارند، فروشنده مطمئن است که با ارسال کالا و اسناد حمل و برات، خریدار وجه برات را می‌پردازد و یا بعد از قبولی در سررسید، وجه آن را خواهد پرداخت. برات اگر چه نسبت به حواله بانکی و چک تأمین بیشتری در

31-Jacques Boutron . *Le statut international du cheque* (Paris : Dalloz , 1934).

۳۲- منصور راستین، *حقوق بازرگانی*، (تهران: دانشکده علوم اداری و مدیریت و بازرگانی، چاپ سوم،

۱۳۵۳)، ص ۲۳۸.

33-Documents against acceptance.

34-Documents against payment.

35-Mark S.W.Hoyle , *op.cit*, p . 93 .

خصوص پرداخت ثمن دارد؛ زیرا اخذ قبولی یا پرداخت وجه توأم با تحویل اسناد حمل است، ولی هنوز بایع در معرض این خطر باقی می ماند که در سررسید، وجه آن تأدیه نشود. لذا می بایست به طریقی در صدد تضمین وصول ثمن بر آمد.

۲- تضمین پرداخت ثمن : حواله، چک و برات به نحوی که مورد اشاره قرار گرفت، همیشه خطر عدم پرداخت را به دنبال دارند و به این علت فروشنده قبل از ارسال کالا در صدد گرفتن ضمانت‌های مطمئن تری برای وصول قیمت کالا است؛ به این منظور تجارت بین‌المللی^(۳۶) ابزار متعددی مثل ضمانت‌نامه بانکی، حق حفظ مالکیت کالا، و ممانعت از فروش مجدد کالا در اختیار او قرار داده است. گذشته از این، بعد از انجام معامله نیز حق توقیف در ترانزیت و فروش مجدد کالا از حقوقی است که فروشنده را برای وصول قیمت کالا یاری می دهد. بنابراین هم قبل و هم بعد از تحویل کالا تضمین‌هایی برای وصول قیمت وجود دارد.

قبل از تحویل کالا، فروشنده می تواند از خریدار تقاضای ضمانت‌نامه بانکی کند؛ ضمانت‌نامه پرداخت به موقع ثمن و یا اقساط آن را تضمین می کند. در این صورت هرگاه در پرداخت تأخیری صورت گیرد و یا اینکه اساساً خریدار از پرداخت امتناع ورزد، فروشنده از محل ضمانت‌نامه ثمن را وصول خواهد کرد.

طریق دیگر تضمین وصول ثمن قبل از تحویل کالا، درج شرط حق حفظ مالکیت کالا تا وصول کل ثمن در قرارداد بیع است. در حقوق داخلی بعضی از کشورها مانند ایران^(۳۷) و انگلستان، درج چنین شرطی در قرارداد پذیرفته شده است. بند ۲ ماده ۳۹ قانون بیع کالای انگلستان به سال ۱۹۷۹، به فروشنده حق حفظ مالکیت کالا تا وصول ثمن را داده است. به عنوان مثال کالا به صورت امانی، اجاره یا رهن به خریدار تحویل می گردد و انتقال مالکیت کالا موقوف به پرداخت کامل ثمن در موعد مقرر است. پس از وصول ثمن برحسب مورد رهن، فک و یا اجازه فسخ و یا ید امانی برداشته می شود. در

۳۶- تنظیم قراردادهای بازرگانی بین‌المللی، انتشارات کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی، ص ۶۰.

۳۷- در حقوق فرانسه نیز چنین حقی وجود دارد مراجعه کنید به :

حقوق ایران نیز اگر چه عقد بیع تملیکی است و به صرف ایجاب و قبول مالکیت کالا منتقل می‌شود ولی، برخی از حقوقدانان شرط خلاف آن نیز پذیرفته‌اند.^(۳۸)

اگر فروشنده در درج شرط حق حفظ مالکیت کالا تا وصول ثمن و یا تقاضای ضمانت نامه بانکی قبل از تحویل کالا، قصور ورزید و کالا را تحویل داد، ماده ۳۸ تا ۴۸ قانون بیع کالا در انگلستان برای فروشنده‌ای که ثمن کالا را وصول نکرده است، حقوق دیگری در نظر گرفته است که به تجارت بین‌المللی نیز راه یافته است. این حقوق عبارتند از: حق حبس کالا و حق توقیف کالا در ترانزیت.

حق حبس در موردی اعمال می‌شود که کالا هنوز در تصرف فروشنده است و لو اینکه تحویل از نظر اسناد انجام شده باشد؛ ولی به محض تحویل کالا به حمل‌کننده و یا به خریدار و یا نماینده او، از بین می‌رود. حق حبس در حقوق داخلی بعضی از کشورها مبنای قانونگذاری دارد (ماده ۳۷۷ قانون مدنی ایران) ولی در تجارت بین‌المللی مبنای آن عرفی است؛ حق حبس در معاملات نقدی قابل اعمال است و در صورتیکه معامله بر اساس اعتبار صورت گرفته باشد، تا انقضای مدّت اعتبار، این حق قابل اعمال نیست و بعد از انقضای مدّت نیز کالا در تصرف فروشنده نیست تا بتواند حق حبس را اعمال کند.

توقیف در ترانزیت، حق دیگری است که فروشنده، بعد از تحویل کالا برای وصول ثمن می‌تواند اعمال کند؛ به این معنی که وسیله نقلیه حامل کالا را در حال عبور و حمل کالا از مبدأ به مقصد، برای وصول ثمن توقیف می‌کند. ترانزیت در لغت به معنای گذر کالا و عبور است ولی در تجارت بین‌المللی از معنای لغوی تفسیر موسعی کرده‌اند که متفاوت از معنای لغوی آن است؛ به این صورت که کالا ممکن است در حالت ترانزیت باشد، ولی در حرکت نباشد مثلاً در انباری به ودیعه گذاشته شده باشد.

حق توقیف در ترانزیت، از نظر حقوقی برای فروشنده نفع عملی بیشتری از حق حفظ مالکیت کالا دارد. به موجب این حق، فروشنده برای وصول قیمت می‌تواند کالا را در ترانزیت توقیف نماید و خریدار را مجبور به پرداخت ثمن کند. لحظه شروع ترانزیت

۳۸- ناصر کاتوزیان، حقوق مدنی و معاملات معوض، (تهران: چاپ سوم، انتشارات به نشر)، ص

و بنابراین لحظه شروع اعمال حق توقیف، لحظه خروج کالا از تصرف فروشنده و یا نماینده او است و لحظه پایان آن، لحظه‌ای است که کالا به تصرف خریدار و یا نماینده وی در می‌آید. پس در تجارت بین‌المللی بر حسب روش حمل کالا، مدت زمان اعمال حق توقیف در ترانزیت می‌تواند متفاوت باشد.^(۳۹)

در بیع کالا با روش حمل «تحویل در کارخانه»،^(۴۰) فروشنده کالا در محل کار خود و یا در کارخانه متعلق به خود کالا را تحویل خریدار یا نماینده او می‌دهد. در این صورت، کالا مستقیماً از تصرف فروشنده خارج و به تصرف خریدار در می‌آید و بنابراین مدت زمان اعمال حق توقیف در ترانزیت به صفر می‌رسد؛ زیرا ترانزیتی به معنای تجاری بین‌المللی وجود ندارد و فروشنده پس از تحویل کالا، حق توقیف آن را نخواهد داشت. بر عکس، در بیع کالا با روش «تحویل عوارض پرداخت شده»^(۴۱) و یا «تحویل در اسکله»^(۴۲) که کالا باید در کشور خریدار تحویل خریدار گردد،^(۴۳) اعمال حق توقیف در ترانزیت، طولانی‌ترین زمان را دارد. حق توقیف کالا در ترانزیت در صورتی قابل اعمال است که حمل‌کننده و سایر دست‌اندرکاران حمل، فقط به عنوان واسطه اقدام به عمل کرده باشند و نه به عنوان اصیل یا نماینده.

یکی دیگر از تضمین‌هایی که برای وصول ثمن توسط فروشنده وجود دارد، حق فروش دوباره کالای تسلیم شده است. فروشنده در دو مورد می‌تواند اقدام به فروش مجدد کالا کند. مورد اول، موردی است که کالا فاسد شدنی است و فروش در جهت صیانت ذات کالا انجام شود؛ در این صورت فروشنده بدون اخطار قبلی به خریدار، اقدام به فروش مجدد می‌کند.

39-CL.M.Schmitthoff , *Export trade : The Law and practice of international trade* (ge Ed. London : stevent & sons , 1990) P . 50 .

40- EX Works

41- Delvered duty paid

42- EX Ships

۴۳- برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به : حسین خزاعی، پیشین.

مورد دوّم، موردی است که کالا فاسد شدنی نیست؛ در این صورت قبل از اقدام به فروش مجدّد، فروشنده باید اخطاریه‌ای برای خریدار بفرستد و از او درخواست کند در مدّت زمان معقول ثمن را پرداخت کند و یا تدارک ببندد. با فروش مجدّد، مالکیت کالا به فروشنده عودت داده می‌شود تا آن را به خریدار دوّم تحویل دهد. در این صورت فروشنده حقّ رجوع به خریدار اوّل به منظور تعدیل قیمت فروش مجدّد به میزان قرارداد اوّل، دارد و می‌تواند در صورت اقتضا از خریدار مقصر تقاضای جبران خسارت کند. (۴۴)

ب - مشکلات ناشی از تعارض قوانین: گردش اسناد تجاری در صحنه بین‌المللی مشکلی به وجود می‌آورد که بر خلاف اهداف آنها است؛ سرعت، امنیت، سهولت گردش که از ویژگیهای این اسناد است، در صحنه بین‌المللی با برخورد به قوانین متعارض مربوط به آن تبدیل به کندی، ناامنی و دشواری می‌گردد.

درباره این گونه اسناد، تعارض قوانین وقتی به وجود می‌آید که فرضاً برات کش و برات گیر و دارنده برات هر یک تابعیت متفاوتی داشته باشند و یا به عنوان مثال چکی در خارج در وجه تبعه خارجی به عهده بانک ایرانی صادر شده باشد. (۴۵)

تعارض قوانین گاهی مربوط به مسائل شکلی است؛ فرضاً ممکن است قانون محل صدور چک و یا برات با قانون محل پرداخت آن، که کشوری دیگر است؛ در مورد شرایط صحّت صدور متفاوت باشد. مثلاً هشت شرط مندرج در ماده ۲۲۳ قانون تجارت ایران که مطابق آن برات کش برات را امضا یا مهر کرده است، در قانون کشوری که برات‌گیر باید وجه آن را پرداخت و یا آن را قبول کند؛ کافی نباشد، یا واجد بعضی

44- CL.M.Schmitthoff , *op.cit* , p . 153 .

۴۵- منصور راستین، پیشین، ص ۲۳۶ (در حقوق انگلیس و فرانسه) و نیز مراجعه شود به:

Cheshire and North's , *private international Law* (10e , Ed. London : Butterworths , 1979) p.251 ; Pierre Mayer , *droit internatinal privé* (4e . Ed . , paris:Montchrestien , 1991) p . 61 ; Yvon Loussouarn , pierre Bourel , *Droit international privé* , (3e , Dalloz , 1985) p . 5 .

شرایط زاید و یا فاقد بعضی شرایط لازم دیگر، باشد. اگر قانون کشوری که در آن وجه برات باید پرداخت گردد، اسناد را از نظر شکلی تابع قانون محل تنظیم بداند، مشکلی پیش نمی آید. ولی اگر حاکمیت قانون محل انجام تعهد را برای کنترل شکل اسناد ضروری بداند، تعارض به وجود می آید.

تعارض در شکل اسناد وقتی به وجود می آید که دو شخص با تابعیت واحد در کشور خارجی اقدام به تنظیم سند کنند؛ مثلاً دو ایرانی در فرانسه سند تجاری له و علیه یکدیگر امضا کنند، در این صورت دو قانون متعارض یعنی قانون حاکم بر محل تنظیم سند (که فرانسه است) و قانون تابعیت مشترک طرفین، در مقابل یکدیگر قرار می گیرند. در مسائل ماهوی نیز تعارض قوانین به وجود می آید و آن در صورتی است که برات کش و برات گیر و دارنده برات هر یک تابعیت متفاوتی داشته باشند و قوانین مربوط به اهلیت برای انجام معامله دو کشور متفاوت باشد؛ فرضاً با توجه به تغییر اماره رشد و ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی ایران و تفاوتی که بین حقوق ایران و قوانین اغلب ممالک به وجود آمده است، آیا براتی که در فرانسه توسط ایرانی بر عهده فرانسوی مقیم ایران صادر شده است، از نظر اهلیت برات کش و برات گیر تابع حقوق فرانسه و سن ۱۸ سال است و یا تابع حقوق ایران و سن ۹ سال برای دختر و ۱۵ سال برای پسر؟^(۴۶)

مبحث دوم: تلاش برای رفع مشکلات

برای رفع مشکلات ناشی از عدم تقارن زمانی پرداخت ثمن و تسلیم مبیع، به

۴۶- ناصر کاتوزیان، حقوق مدنی، قواعد عمومی قراردادها، جلد دوم، ص ۱۴، همچنین رجوع شود

به:

ناصر کاتوزیان، «توجیه و نقد رویه قضایی»، مجله کانون وکلاء دادگستری، دوره جدید، شماره ۱۴۹ و

۱۴۸ (سال ۱۳۶۸)، ص ۲۱۹.

سید حسین صفایی، «شرح و نقدی بر ماده ۱۲۱۰ اصلاحی قانون مدنی مصوب ۱۳۶۱ و ماده ۱۲۱۰

لایحه جدید اصلاح موادی از قانون مدنی»، نشریه دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۲۵، (دی ماه

۱۳۶۹)، ص ۱۰۳ و بعد.

اعتبارات اسنادی روی آورده‌اند که در ادامه این مقاله مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. ولی نباید پنداشت که اسناد تجاری از صحنه تجارت بین‌المللی خارج شده‌اند.^(۴۷) اکنون به بررسی قواعد حقوق داخلی و معاهدات بین‌المللی برای رفع و تقلیل خطرات ناشی از تعارض قوانین می‌پردازیم.

الف - در حقوق داخلی : برای حلّ تعارض بین قوانین در حقوق داخلی کشورها مقرراتی وجود دارند که معمولاً از اصول کلی حقوق بین‌الملل خصوصی پیروی می‌کنند و علی‌رغم اینکه توسط مجالس قانونگذاری متفاوت تصویب می‌شوند، از اصول مشترکی متابعت می‌نمایند.

یکی از اصول حقوق بین‌الملل خصوصی، متابعت شکل سند از قانون محل تنظیم آن است که در حقوق روم تحت عنوان *Locus regit actum* وجود داشته است؛ این قاعده امروزه در حقوق داخلی اغلب کشورها وارد شده است. قانون مدنی ایران در ماده ۹۶۹ به پیروی از این اصل کلی، اشعار می‌دارد که: «اسناد از حیث تنظیم تابع قانون محلّ تنظیم خود می‌باشند». مثلاً شرایط صحّت صدور برات طبق بندهای ۲ الی ۸ ماده ۲۲۳ قانون تجارت تعیین می‌شوند. بنابراین اگر براتی در امریکا صادر شده باشد که در ایران پرداخت شود و شرایط اساسی برات طبق قانون محل تنظیم درست باشد، کافی است. قاعده دیگر حلّ تعارض، مربوط به احوال شخصیه است که تابع مقررات دولت متبوع شخص است. قانون مدنی ایران در این زمینه نیز مقرراتی دارد که گاه ایرانی مقیم خارج را از جهت احوال شخصیه، مثل نکاح و طلاق و اهلیت و ارث تابع قوانین ایران دانسته است (ماده ۵ قانون مدنی) و گاهی اتباع خارجی مقیم ایران را از حیث مسائل مربوط به این امور، محروم از حمایت قوانین ایران و تابع قوانین و مقررات دولت متبوع

47-Jacques . Boutron . le statut international du cheque (paris : Dalloz , 1934) ; Y.Loussouarn , p.Bourel .op.cit , p . 378 . Jegier . *La regle Locus regit actum et les conflits de lois en matière de forme* , (thèse , Aix , 1976) ; Delaporte , *Rchres sur la forme des actes juridiques en droit international prive* (these , paris : 1974) A . Huet le conflits de lois en inatiere de preuve (paris : 1965)

خود دانسته است (ماده ۷ قانون مدنی)؛ و سرانجام گاه دیگر تبعه خارجی را تابع مقررات دولت متبوع خود و یا قوانین ایران دانسته است (ماده ۹۶۲ قانون مدنی). در خصوص شرایط اساسی و تعهدات ناشی از اسناد تجاری نیز مقرراتی در حقوق ایران وجود دارد. قانون مدنی در ماده ۹۶۸ مقرر می‌دارد که: «تعهدات ناشی از عقود تابع قانون محل وقوع عقد است»؛ قانون تجارت نیز در خصوص برات همین قاعده قانون عام را تکرار نموده است و در ماده ۳۰۵ مقرر داشته است که هر قسمت از سایر تعهدات برواتی (تعهدات ناشی از ظهرنویسی، ضمانت، قبولی و ...) نیز که در خارجه به وجود آمده، تابع قانون مملکتی است که تعهد در آنجا وجود پیدا کرده است. در خصوص شرایط اساسی برات، صدر ماده ۳۰۵ قانون تجارت به پیروی از اصل کلی *Locus regit actum* مقرر داشته است که: «در مورد برواتی که در خارج از ایران صادر شده، شرایط اساسی برات تابع قوانین مملکت صدور است. ولی استثنای شرایط صحت صدور برات قانون تجارت ایران (ماده ۲۲۳) را، بر براتی که در خارج صادر شده است و مطابق با بندهای هفتگانه مندرج در ماده ۲۲۳ باشد، تحمیل نموده و ذینفع را از حق استناد به عدم انطباق آن با شرایط صحت برات خارجی محروم کرده است. نهایتاً در هر مورد، یعنی در خصوص شرایط اساسی و تعهدات ناشی از برات، در صورتی که خواسته‌های قانون ایران برآورده شده باشد، کسانی که در ایران تعهداتی کرده‌اند، حق استناد به این را دارند که شرایط اساسی برات یا مقررات براتی مقدم بر تعهد آنها مطابق با قوانین خارجی نیست، نتیجه اینکه، در حقوق داخلی ایران مانند حقوق داخلی اغلب کشورها قواعد حل تعارض قسمت عمده موارد تعارض قوانین را حل نموده است.

ب - معاهدات بین‌المللی: فروپاشی نظامهای کمونیستی بلوک شرق، موفقیت پیمان ماستریخ و استحکام بیشتر اتحاد اروپا، عمومیت قانون سال ۱۸۸۲ بروات انگلستان در کشورهای تابع عرف انگلستان، گرد همایی کشورهای آمریکای لاتین در هاوانا و تصویب قانون بستامانت و حاکمیت قانون متحدالشکل امریکا در کلیه ایالات قلمرو امریکا، معاهدات بین‌المللی ژنو مورخ ۱۹۳۰ و ۱۹۳۱ راجع به چک و برات^(۴۸) را بیش

از پیش محدود کرده است؛ به طوری که اکثریت بیست امضاکننده معاهدات مذکور در کشورهای بودند که به گونه‌ای تحت تأثیر تحولات نیمه دوم قرن بیستم هستند. در وضعیت جدید دنیا سرنوشت معاهدات چک و برات ۱۹۳۰ و ۱۹۳۱ که مدتها مورد استناد و تجزیه و تحلیل قلم زنان حقوق تجارت بین‌المللی بوده است، مبهم و شاید قلم زدن بر آن دیگر عبث و بیهوده است؛ مع هذا کار دنیا به هر کجا بینجامد و هر معاهده‌ای که پس از بی اعتباری معاهدات قرن حاضر استقرار یابد و یا هرگونه محدودیت قلمروی که بر آنها تحمیل شود، برای رفع مشکلات پرداخت در تجارت بین‌المللی و تسهیل گردش اسناد، باید به حل تعارض قوانین اهتمام نمود. در قوانین کشورهای مختلف شرایط صوری هر سند را به نحو خاصی تنظیم نموده‌اند که گاهی اوقات رعایت نکردن این شرایط موجب بی اعتباری سند می‌گردد. مثلاً در حقوق ما، ماده ۲۲۳ قانون تجارت در مورد شکل برات و سفته، شرایط خاصی را پیش‌بینی کرده است که با شرایط صوری برات و سفته در ممالک دیگر اجباراً انطباق ندارد. این گونه ناهماهنگیها در عمل موجب تعارض قوانین می‌گردد که باید به حل آن اهتمام ورزید.

طبق ضرب المثل حقوق روم که قبلاً ذکر شد، متابعت سند از قانون محل تنظیم، در نظامهای حقوقی مختلف باید پذیرفته شود؛^(۴۹) زیرا این قانون است که به هنگام تنظیم سند، در برگیرنده تنظیم کنندگان است. با وجود این، قاعده تابعیت سند از قانون محل تنظیم، خصیصه اجباری ندارد^(۵۰) و تحت شرایطی به طرفین اجازه داده شده است که قانون محلی و یا قانون معین دیگری را بر سند، حاکم اعلام کنند؛ برای نمونه دیدیم که

بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۱۳، (پاییز و زمستان ۱۳۶۹)، ص ۷.

بهر روز اخلاقی، «اسناد تجاری در قلمرو حقوق تجارت بین‌الملل، دیدگاههای پیمان ژنو ۱۹۳۰، مجله حقوقی، شماره ۱۲ (بهار و تابستان ۱۳۶۹).

۴۹- ماده ۹۶۹ قانون مدنی ایران؛ نجاد علی الماسی، تعارض قوانین (تهران: مرکز نشر دانشگاهی) ص

ماده ۲۲۳ قانون تجارت ایران در موارد استثنایی، بر برواتی که در خارج تنظیم شده‌اند، حاکمیت پیدا می‌کند.

معاهدات ژنو مربوط به سالهای ۱۹۳۰ و ۱۹۳۱ راجع به برات و چک نیز شکل تعهدات مندرج در اسناد را تابع قانون کشوری دانسته است که تعهد در قلمرو آن ایجاد شده است. بند دوم ماده ۳ معاهده ۷ ژوئن ۱۹۳۰ ژنو، راجع به حلّ بعضی موارد تعارض قوانین در باب برات و سفته و ماده ۴ معاهده ۱۹ مارس ۱۹۳۱ ژنو، راجع به حلّ بعضی موارد تعارض قوانین در مورد چک، محتوای یکسانی دارند. هر دو معاهده برای تأمین سهولت گردش اسناد مقرر داشته‌اند که اگر انجام تعهدات ناشی از اسناد تجاری مطابق مقررات کشور محل تنظیم، معتبر نباشد، ولی با مقررات کشور محلّ تعهد بعدی هماهنگی داشته باشد، غیر قانونی بودن تعهدات اولیه موجب عدم اعتبار تعهدات بعدی نخواهد شد؛ مشروط بر اینکه تعهدات اولیه از نظر شکلی مطابق مقررات قانون محل تنظیم مقررات شکلی قانون ثانوی باشد. (۵۱)

در نهایت، صلاحیت دو قانون متفاوت پذیرفته شده است تا در صورت عدم رعایت شرایط صوری قانون اول، قانون دوم تحت شرایطی به مورد اجرا گذاشته شود. بنابراین اگر با امضای براتی در فرانسه، با رعایت مقررات شکلی این کشور، متعهد شده باشیم، فقط به این اعتبار که تعهد قبلی که در انگلستان به عهده گرفته شده است، در فرانسه معتبر نیست، برات فاقد اعتبار نخواهد بود؛ مشروط بر اینکه تعهدی که در انگلستان بر عهده گرفته شده است، مطابق شرایط شکلی قانون فرانسه باشد.

تعارض دیگری که معاهدات ژنو اقدام به حلّ آن نموده و هر معاهده دیگری نیز می‌باید اقدام به حلّ آن کند، مربوط به قانون مشترک طرفین و قانون محل تنظیم سند است. مواد مربوط به این موضوع در هر دو معاهده ژنو (بند ۳ ماده دوم) راجع به حل بعضی موارد تعارض قوانین، بر یکدیگر مطابقت کامل دارد و هر دو معاهده صلاحیت قانون ملی مشترک طرفین را پذیرفته است؛ به عنوان مثال در صورتی که دو آلمانی براتی را له و علیه یکدیگر در فرانسه امضا کنند، قانون آلمان برخلاف اصل کلی متابعت شکلی

سند از قانون محل تنظیم، اعتبار خواهد داشت.

بعضی از شرایط ماهوی معاملات نیز در نظامهای حقوقی مختلف جزء قواعد آمره است و عدم رعایت آنها موجب بطلان است. در ماده ۱۹۰ قانون مدنی ایران، شرایط اساسی صحت معامله برشمرده شده است که لزوماً با مقررات سایر کشورها در این خصوص مطابقت ندارد و در عمل می‌تواند موجب تعارض قوانین گردد؛ در تجارت بین‌المللی به موجب کدام قانون، اهلیت شخص برای کشیدن و قبولی و دریافت برات معین می‌شود؟ آیا به موجب قانون محل صدور برات و یا به موجب قانون محل پرداخت که قانون کشوری دیگر است؟ اهلیت شخص برای قبول تعهدات ناشی از چک (برات و سفته) طبق قانون کشور متبوع او تعیین می‌شود و اگر قانون کشور متبوع او قانون کشور دیگری را در موضوع صالح بداند، قانون اخیر به اجرا گذاشته خواهد شد. مع هذا می‌گویند اگر شخصی که مطابق قانون مذکور فاقد اهلیت است، چک (برات و سفته) را در سرزمین کشوری امضا کرده که برابر مقررات آن، واجد اهلیت شناخته می‌شود، تعهد او معتبر خواهد بود. (۵۲)

در مورد اهلیت، معاهدات ژنو تئوری احاله را به اجرا گذاشته است؛ (۵۳) به موجب این تئوری، حاکمیت قانون ملی و یا قانونی که توسط قانون ملی قابل اجرا اعلام شده باشد، در قضیه مطروحه به مورد اجرا گذاشته خواهد شد.

حاکمیت قانون کشور متبوع شخص بر اهلیت، جزو اصول مسلم حقوق بین‌الملل خصوصی است که در اغلب کشورها پذیرفته شده است. همان طور که قبلاً گفته شد، قانون مدنی ایران در مواد ۵ و ۷، این اصل را در مورد اتباع ایرانی مقیم خارج و اتباع خارجی مقیم ایران پذیرفته است.

۵۲- ماده ۲ معاهدات ژنو سال ۱۹۳۰ و ۱۹۳۱ و نیز مراجعه شود به :

Loussouarn , *op.cit*, p . 440 ; Reccours La Haye . 1963 . vol II . *op.cit* . p . 135 .

53- Y.Loussouarn . P . Bourel , *Droit international privé* (3é Ed , Dalloz , 1988) , p . 299 et S ; North Chshire and North's , *op.cit*, p . 61 .

در قانون بروات انگلستان مربوط به سال ۱۸۸۲ و قانون اسناد تجاری سال ۱۸۸۲ امریکا که در قانون متحدالشکل تجارت وارد شده است،^(۵۴) قانون «بستامانت»^(۵۵) محصول معاهده هاوانا راجع به برات و سفته، مقررات مشابهی برای حل مشکلات مربوط به تعارض قوانین درج شده است که هر کدام بر منطقه‌ای از جهان حاکمیت دارند. کمیسیون حقوق تجارت بین‌المللی سازمان ملل متحد (آنسیترال) نیز معاهده‌ای راجع به برات و سفته بین‌المللی تهیه کرده است؛ این معاهده در ۹ دسامبر ۱۹۸۸ به تصویب مجمع عمومی ملل متحد رسیده است. هدف معاهده، به وجود آوردن اسناد خاصی است تا اشخاصی که در سطح بین‌المللی متعهد می‌شوند، بتوانند در هر محل برای پرداخت و یا اعطای اعتبار از آن اسناد استفاده کنند. این معاهده فقط بر اسنادی قابل اعمال خواهد بود که تحت عنوان «برات بین‌المللی»^(۵۶) و «سفته بین‌المللی»^(۵۷) نامگذاری شده باشند که در هر دو مورد این نامگذاری باید در بالا و روی متن سند قید شده باشد.

فصل دوم: اعتبارات اسنادی

در تجارت بین‌المللی مدرن، پرداخت وجه واردات با مکانیسم خاصی انجام می‌پذیرد. در این مکانیسم، بانکها با تأمین مالی اعتباراتی که صادرکنندگان مجبور به اعطای آن به خریداران خارجی هستند، و پرداخت قیمت کالاهای وارداتی به حساب واردکنندگان، تجارت بین‌المللی را تسهیل می‌کنند. این نوع خدمات با سایر خدمات بانکی تفاوتی ندارد و وقتی طبیعت خاص پیدا می‌کند که بانک، متعهد به پرداخت وجه به صادرکننده کالا گردد. در این صورت، خریدار در بانک مربوطه اعتباری که اعتبار اسنادی نامیده می‌شود، افتتاح می‌کند. علت این نامگذاری این است که گشایش و

54- Bills of Exchange Act 1882— 3 , Uniform commercial code .

55- Code Bustamante.

56- International Bill of Exchange

57-International promissory note

پرداخت وجه اعتبار، مشروط به ارائه اسناد متعدد مربوط به کالا است که عمدتاً عبارتند از: سیاهه‌ها، اسناد حمل و بیمه. این نوع اعتبارات را در سه مبحث تحت عنوان گشایش اعتبار، اصول حاکم بر اعتبار و پرداخت وجه اعتبار مورد مطالعه قرار می‌دهیم.^(۵۸)

مبحث اول: گشایش اعتبار

طبق توافق بایع و مشتری، مشتری ترتیبی می‌دهد که پرداخت قیمت توسط بانک (بانک بازکننده اعتبار) در محل تحویل کالا با ارائه مدارکی مخصوص و رعایت سایر شرایط اعتبار با میانجیگری بانکی که اعتبار را به ذینفع ابلاغ می‌کند (بانک ابلاغ‌کننده)، انجام پذیرد. با این توصیف از نظر تحلیل حقوقی، در گشایش اعتبارات اسنادی رابطه بین متقاضی و بانک بازکننده اعتبار و رابطه بین این بانک و ذینفع قابل مطالعه است.^(۵۹)

الف - رابطه بانک بازکننده اعتبار و متقاضی : برای ایجاد رابطه تجاری، خریدار باید با بانک بازکننده اعتبار قراردادی منعقد کند؛ در این قرارداد شرایط دقیق اعتبار که عمدتاً مربوط به مبلغ، مدت و اسنادی که ذینفع برای وصول مبلغ اعتبار باید به بانک (ابلاغ‌کننده) ارائه دهد، همچنین قابل برگشت و یا غیر قابل برگشت بدون اعتبار، باید توصیف شود. این اوصاف احتمالاً همان اوصافی هستند که در قرارداد اصلی (قرارداد بیع) مورد توافق قرار گرفته‌اند. ولی نظر به اینکه قرارداد گشایش اعتبار، قراردادی مستقل است، توصیف شرایط اعتبار در آن ضروری است. در غیر این صورت، قرارداد فاقد شرایط اساسی صحت معامله در رابطه با موضوع آن خواهد بود. توصیف شرایط اعتبار اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد، زیرا اگر از یک سو بانک به تقاضای متقاضی در خصوص گشایش اعتبار پاسخ مثبت داد، فوراً برای ذینفع اعتبار نامه‌ای صادر و ارسال خواهد داشت که لزوماً باید حاوی شرایط همان اعتباری باشد که به دستور متقاضی باز

58-Megrah and Ryder . paget's, *Law of bankig* (London Butterworths 1972) P.631 ; Ch.Gavalsa et J.Stoufflet . *Droit de la banque* (P.U.F . 1974) , p . 722, et Bruno opprtit , *Droit du commerce international* . P.U.F , p . 441 .

59-G.Ripert et R.Roblot . *op.cit* , t . 2 , p . 404 ; paget's , *op.cit* , p . 634 .

شده است؛ از سوی دیگر تغییر یا فسخ اعتبار نامه فقط با توافق بانک و متقاضی اعتبار صورت خواهد پذیرفت.

گشایش اعتبار برای بانک مسئولیتهایی به دنبال دارد که برای مقابله با آن ممکن است از متقاضی تقاضای تضمین کند. گذشته از این طبق عرف تجارت کالای مورد معامله از لحظه گشایش اعتبار در گرو بانک بازکننده اعتبار قرار می‌گیرد. جدای از این تضمین‌ها بانک حق‌العملی متناسب با انجام کار از متقاضی اعتبار دریافت می‌کند.

ب - رابطه بین بانک (بازکننده اعتبار) و ذینفع : رابطه بین بانک و ذینفع، برحسب اینکه اعتبار قابل برگشت و یا غیر قابل برگشت باشد، متفاوت است. (۶۰)

در اعتبار قابل برگشت، بانک و یا بانکها در مقابل ذینفع تعهد حقوقی بر عهده ندارند و این نوع اعتبار می‌تواند در هر لحظه بدون اطلاع و یا اخطار به ذینفع فسخ شود و یا تغییر یابد. (۶۱)

در اعتبار غیر قابل برگشت، قضیه به گونه دیگری مطرح است. در این نوع اعتبار، بانک تعهدی مستقیم برای ذینفع بر عهده می‌گیرد که در صورت نقض تعهد، مستقیماً در مقابل او مسئول است. تغییر و ابطال اعتبار غیر قابل برگشت با توافق بانک، ذینفع و متقاضی صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر تعهد بانک در مقابل ذینفع، ناشی از رابطه قراردادی خاص فیما بین است یعنی تعهد بانک تعهدی مستقل از قرارداد بیع و قرارداد گشایش اعتبار است که قرارداد مستقلی را تشکیل می‌دهد و تغییر و یا ابطال قرارداد بیع و یا قرارداد گشایش اعتبار بر این رابطه قراردادی اثری نمی‌گذارد. به عنوان مثال، ورشکستگی متقاضی اعتبار که می‌تواند بازپرداخت مبلغ اعتبار را به بانک (بازکننده

۶۰- برای مطالعه انواع مختلف اعتبار نامه رجوع کنید به : اسداله کریمی، پیشین، ص ۱۰۳؛ تحلیلی بر مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP) و کاربرد آن در معاملات اعتبارات اسنادی و سیر تحول مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی طی سالهای ۷۴-۱۹۸۳، انتشارات کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی.

61-Hoyle Mark , *op.cit* , p . 101 ; paget's . *op.cit* , p . 634 ; Bruno oppetit .
op.cit , p . 443 .

اعتبار) به مخاطره اندازد و یا ممنوعیت انتقال ارز بین کشور متقاضی و بانک ابلاغ کننده که مانع ایفای تعهد بانک بازکننده اعتبار در مقابل بانک ابلاغ کننده آن است، طلب فروشنده را به مخاطره نمی‌اندازد.

لحظه لازم‌الرعايه شدن تعهد بانک (بازکننده اعتبار) در مقابل ذینفع، لحظه دریافت اعتبارنامه توسط ذینفع است و نه روز انعقاد قرارداد گشایش اعتبار،^(۶۲) ر حال آنکه لحظه لازم‌الرعايه شدن قرارداد گشایش اعتبار، لحظه انعقاد آن است.

در اعتبار غیر قابل برگشت، ممکن است بانک (ابلاغ کننده اعتبار) و یا بانک ثالثی اعتبار را تأیید کرده باشد که در این صورت، از اعتبار غیر قابل برگشت تأیید شده صحبت به میان می‌آید. در این گونه موارد که بانکهای متعدد، در عملیات اعتبار اسنادی شرکت دارند، حدود تعهدات و مسئولیت هر یک مشخص است؛ بانکی که فقط تعهد ابلاغ اعتباری را که توسط شعبه خارجی او انجام می‌شود، می‌کند، اگر چه موظف به انجام همکاری در تحقق اعتبار اسنادی است، ولی به نفع ذینفع هیچ تعهدی را برعهده نمی‌گیرد. برعکس، تأیید اعتبار به نفع ذینفع ایجاد تعهد می‌کند؛ زیرا ذینفع در واقع با تکیه بر اعتمادی که به بانک تأیید کننده دارد، قول معامله با متقاضی اعتبار و انعقاد قرارداد بیع نموده است و بنا بر این، این بانک را باید مسئول دانست. در صورت تعدد بانکهای تأیید کننده، مسئولیت آنها تضامنی است.

مبحث دوم: اصول حاکم بر اعتبار اسنادی

قواعد مربوط به اعتبارات اسنادی بر دو اصل اساسی استوار شده است که رعایت و یا نقض آن موجب شناخت حدود مسئولیت اشخاصی است که به نحوی از انحاء در آن مدخلیت دارند. این دو اصل عبارتند از اصل استقلال قراردادهای متعددی که پیکره واحد اعتبار اسنادی را تشکیل می‌دهند، و اصل انطباق مدارک با اعتبارنامه.

الف - استقلال قراردادهای: طرفین معامله (بایع و مشتری) قبل از رجوع به بانک و

62-C.Gavalda et J.Stroufflet.*op.cit* , p . 725 ؛ Hoyle Mark *op.cit*, p . 100 ؛ R .

Ridiere . R.Houin . *droit commercial* , Dalloz , 6e Ed . p . 346 .

تقاضای گشایش اعتبار اسنادی، قرارداد بیع را منعقد می‌کنند. در این قرارداد شروطی در خصوص زمان گشایش اعتبار و انقضای مدت آن و مبلغ اعتبار و غیره درج می‌گردد و بدین وسیله اعتبار نامه با قرارداد اصلی پیوند می‌خورد. در خصوص زمان گشایش اعتبار، فروض متعددی برای پیوند قرارداد اعتبار و بیع قابل تصور است که یکی از آنها گشایش فوری اعتبار است؛ فرض دیگر گشایش اعتبار نامه به فاصله زمانی معین و فرض سوم وابستگی آن به انجام عملی از ناحیه فروشنده و یا شخص ثالث و یا تحقق امری طبیعی است. در مورد انقضای مدت نیز، اعتبار نامه پیوند درونی با قرارداد اصلی دارد و محرزترین شکل آن، انقضای مدت آن با ارائه اسناد به بانک، بلافاصله بعد از تحویل کالا و یا مدتی بعد از تحویل است. به هر صورت تحویل کالا و ارائه اسناد حمل که حاکی از تحویل است، این پیوند را مسجل می‌سازد.

از سوی دیگر در کلیه اعتبارات قید می‌شود که کالا یا خدمات مربوطه می‌باید مطابق قرارداد منعقد بین خریدار و فروشنده ارائه شود. (۶۳)

با وجود این، موجودیت قرارداد اصلی بستگی به گشایش اعتبار ندارد. از نظر تحلیل حقوقی، قرارداد بیع قراردادی مستقل است و گشایش اعتبار را به صورت شرط ضمن عقد در بطن خود جای داده است. هرگاه خریدار در گشایش اعتبار تقصیر نماید و از این بابت خسارتی متوجه فروشنده گردد، باید خسارت وارده را جبران کند. حتی اگر طرفین، انعقاد قرارداد بیع را مشروط به گشایش اعتبار از ناحیه خریدار کرده باشند و خریدار تقصیر نماید، فروشنده حق درخواست اجرای قرارداد بیع یا مطالبه خسارت عدم انجام و یا تأخیر در انجام آن را خواهد داشت.

در خصوص انقضای مدت اعتبار، قاطعیت بیشتری وجود دارد که حاکی از موجودیت و استقلال اعتبارنامه است؛ زیرا پس از انقضای مدت، بانک ابلاغ‌کننده اعتبار از قبول اسنادی که توسط فروشنده ارائه می‌شود، امتناع خواهد ورزید. در این صورت، اگر چه کالا تحویل شده و قرارداد اصلی (بیع) به پایان رسیده است، ولی مندرجات اعتبارنامه نیز بر آن اعمال خواهد شد. بدین منظور، بند الف ماده ۴۶ مقررات

و رویه‌های متحدالشکل اعتبارات اسنادی، مقرر می‌دارد که: «کلیه اعتبارات باید دارای تاریخ سررسید جهت ارائه اسناد به منظور پرداخت، قبولی یا معامله باشند». علاوه بر این، مقررات و رویه‌های متحدالشکل، جزئیات بیشتری برای تعیین تاریخ انقضا و تجدید آن پیش‌بینی کرده است که حاکی از اهمیت و استقلال اعتبارنامه در مقابل قرارداد اصلی است. در مواردی که اعتبار، غیر قابل برگشت و تأیید شده است، تعهد بانک تأیید کننده در مقابل ذینفع تعهدی مستقل است و هیچ رابطه‌ای با تعهد بانک بازکننده اعتبار ندارد. این تأیید ثانوی از نظر ذینفع حائز اهمیت خاص و پشتوانه اصلی اعتبارنامه است؛ زیرا او با مورد تردید قرارداد اعتبار بانک بازکننده اعتبار و معرفی بانک مورد اعتماد خود یا بانک مورد اعتمادی که به او معرفی شده است، حاضر به انجام معامله شده است. به نحوی که اگر تأیید بانک مورد اعتماد او نبود، حاضر به ارسال کالا نمی‌شد. برای تأیید این مطالب کافی است به مواد ۳ و ۴ مقررات و رویه‌های متحدالشکل اعتبارات اسنادی توجه کنیم.

ماده ۳: اعتبارات ماهیتاً معاملاتی جدا از قراردادهای فروش و یا سایر قراردادهایی هستند که این اعتبارات مبنی بر آنهاست و قراردادهای مبنای اعتبار به هیچ وجه ارتباطی به بانکها نداشته، تعهدی برای آنها ایجاد نمی‌کند، ولواینکه در اعتبار به گونه‌ای اشاره به این قراردادها شده باشد.

ماده ۴: در عملیات اعتبار، طرفهای ذیربط اسناد را معامله می‌کنند و نه کالا، خدمات و یا سایر اعمالی که مرتبط به آنهاست.

ب- اصل انطباق اسناد: وجه افتراق اعتبارات اسنادی از سایر اعتبارات، در اسنادی است که به هنگام گشایش اعتبار، در اعتبارنامه قید می‌گردد و به هنگام پرداخت وجه از جانب بانک پرداخت کننده مطالبه می‌شود. خصوصیات اسنادی که در اعتبارنامه قید گردیده است، تشریح می‌شود و بانک پرداخت کننده وجه اعتبار (بانک ابلاغ کننده و یا بانک تأیید کننده) باید با دقت آنها را مورد ملاحظه قرار دهد تا اطمینان حاصل کند که

صورت ظاهر آنها با شرایط اعتبارنامه مطابقت دارد.^(۶۴) هر نوع سهل انگاری موجب مسئولیت بانک و هر نوع عدم انطباق، به عنوان اجرای ناقص و یا غلط قرارداد تجاری تلقی خواهد شد.

با وجود این، کنترلی که بانک اعمال می‌کند، صوری است و فقط صورت ظاهر اسناد ارائه شده را با آنچه در اعتبارنامه قید گردیده است، مطابقت می‌دهد. در صورتی که مدارک ارائه شده، از نظر صوری با شرایط اعتبار انطباق نداشته باشد، طبق ماده ۱۵ مقررات و رویه‌های متحدالشکل اعتبارات اسنادی، به عنوان اسنادی شناخته خواهند شد که صورت ظاهر آنها با شرایط و مقررات اعتبارنامه مطابقت ندارد. در این صورت، بانک صرفاً بر اساس خود اسناد تصمیم به رد آنها خواهند گرفت.

از نظر تحلیل حقوقی، بانک ابلاغ کننده، نماینده مخصوص بانک باز کننده اعتبار و بانک باز کننده اعتبار، نماینده مخصوص خریدار است و اختیارات و وظایف هر یک از آنها محدود به عمل نمایندگی خود آنها است. حال اگر چنین نماینده‌ای خارج از حیطه اقتدار خود عمل کند، به موجب عقد وکالت، اصیل حق رد عمل او را خواهد داشت و می‌بایست خسارت ناشی از آن را تحمل نماید.

نظر به اینکه کنترل بانک صوری است، بانک در جستجوی انجام و یا عدم انجام تعهدات ذینفع در مقابل متقاضی اعتبار بر نمی‌آید. بانکها هیچ‌گونه تعهد یا مسئولیتی نسبت به شکل، کفایت، صحت، اصالت، جعلی و یا غیر قانونی بودن هیچ یک از اسناد و شرایط مندرج و یا ملحق به تعهدات نیز ندارند. همچنین در رابطه با کالا، از نظر کمی، کیفی و چگونگی حمل و ارزش آن و حسن نیت و یا سوء نیت دست اندرکاران حمل، مسئولیتی متوجه بانکها نیست. اگر فرضاً بارنامه که یکی از اسناد حمل است، متضمن توصیف کالا از نظر وزن، اندازه، علائم، تعداد، محتوی و ارزش کالا باشد، بانک اقدام به کنترل در خصوص انطباق کالای موجود با کالای مزبور نخواهد کرد و فقط انطباق با

64-United city merchants (investement) LTD V.Royal bank of canada (1982) 2 *W.L.R.* 1039 ; J.H Rayner & Co LTD and oilseeds trading Co.Ltd V . Hambros bank (1942) 2 *All ER* , CA .

اسناد را دلیل صحت و درستی آن خواهد شناخت. (۶۵)

مع هذا، بانک حق ارزیابی انطباق اسناد را دارد و اگر در دستورات مشتری به بانک و یا در ارائه اسناد ابهامی مشاهده کند، می‌تواند تصریح آن را تقاضا کند و در صورت عدم امکان، بانک باید به طور متعارف عمل نماید. گاهی اوقات بانک با ارزیابی اوضاع و احوال و یا وصول تضمین مناسب از ذینفع، اقدام به پرداخت (علی رغم عدم انطباق بعضی از اسناد) می‌کند. ممکن است ذینفع از مشتریان دیرینه و قابل اعتماد بانک و دارای چنان اعتباری نزد بانک باشد که علی‌رغم عدم انطباق دقیق اسناد، بانک با مسئولیت خود با او ماماشات کند؛ زیرا مطمئن است که در صورت بروز هرگونه مشکل، ذینفع قادر به بازپرداخت وجه و جبران خسارت خواهد بود. در این صورت نیز بانک وجه اعتبار را خواهد پرداخت.

اصل انطباق اسناد فواید عملی فراوانی دارد؛ زیرا در شرایط رکود بازار خریداران پس از انجام معامله با رد اسنادی که بانک قبول کرده است و به بهانه عدم انطباق اسناد در صدد برهم زدن معامله بر می‌آیند. گذشته از این، بانک با کالا سر و کاری ندارد و دانش کارشناسی در مورد عرف و رویه تجاری را کسب نکرده است و اصل انطباق ظاهری اسناد، بانک را از تجسس در این‌گونه موارد معاف می‌کند.

مبحث سوم: تسویه اعتبار

تسویه اعتبار در دو مرحله انجام می‌پذیرد؛ در مرحله اول مبلغ اعتبار به ذینفع پرداخت می‌گردد و در مرحله دوم اسناد برای بازپرداخت مبلغ اعتبار، برای متقاضی ارسال می‌شوند.

الف - پرداخت به ذینفع: پرداخت به ذینفع، مستلزم ارائه اسنادی است که در متن اعتبارنامه قید گردیده است. بند الف ماده ۲۲ مقررات و رویه‌های متحدالشکل اعتبارات

65-Mark S.W.Hoyle , *Cases and materials on the law of international trade* (London : the Laureate Thomson press , 1983) , p . 173 ; paget's law of baking *op.cit* , p . 644 .

اسنادی، در مورد این الزام مقرر می‌دارد که: «در کلیه دستورات مربوط به افتتاح اعتبارات، خود اعتبارات و نیز کلیه دستورات مربوط به تغییر شرایط اعتبار و خود تغییرات، باید اسنادی که در قبال ارائه به آنها پرداخت، قبولی یا معامله صورت می‌گیرد، دقیقاً مشخص شده باشد».

این اسناد معمولاً عبارتند از: اسناد حمل، بیمه‌نامه و سیاهه‌های تجاری.

۱- سند حمل، سندی است حاکی از بارگیری، ارسال و تحویل شدن کالا برای حمل به مقصد خریدار. این سند برای متقاضی اعتبار (خریدار) سندی اساسی است و بهترین تضمین برای او تلقی می‌شود. برای بانک نیز سند حمل حائز اهمیت فراوان است؛ زیرا در صورت ضرورت، از همین سند حمل برای اعمال حق‌گرو خود استفاده می‌کند. نظر به اهمیت این سند، طبیعی است که بانک هم کنترل دقیق‌تری بر آن اعمال کند و خصوصاً به این نکته توجه داشته باشد که تاریخ سند حمل، قبل از تاریخ انقضای مدت اعتبار باشد و اسم ذینفع به عنوان بارگیر و یا ظهرنویس در آن درج شده باشد. مهم‌ترین سند حمل بارنامه دریایی است. (۶۶)

۲- بیمه‌نامه نیز باید با آنچه در اعتبارنامه قید گردیده است، مطابقت داشته باشد و توسط شرکتهای بیمه و بیمه‌گران و یا نمایندگان آنها صادر و امضا شده باشد. بیمه‌نامه‌های موقت که توسط دلان بیمه صادر شده باشند، مورد قبول نخواهند بود مگر اینکه شرکت‌های بیمه و بیمه‌گران صراحتاً قبول آنها را تجویز کرده باشند. بانک باید انطباق سند بیمه را با آنچه در اعتبارنامه درج شده است، کنترل کند. ولی بر خطرات تحت پوشش بیمه کنترلی ندارد.

۳- سیاهه تجاری یکی از اسناد اعتبارات اسنادی است که معرف کالا و خصوصیات آن است؛ در سیاهه تجاری که به نام سفارش دهنده تنظیم می‌شود، جزئیات بسته‌بندی و نام فروشنده نیز قید می‌شود. سیاهه تجاری کاغذ فروش کالا است و مبلغ آن نمی‌تواند بیشتر از مبلغ اعتبار باشد.

اگر اسناد ارائه شده به نحوی که اشاره شد، تنظیم شده باشند، بانک به وعده خود

عمل خواهد کرد. بر حسب مورد :

به شخص ثالث (ذینفع) یا حواله کرد او مبلغ معین را پرداخت می‌کند و یا براتهایی را که توسط ذینفع کشیده شده است، قبول و یا پرداخت می‌نماید. به بانک دیگری اجازه پرداخت مبلغ یا قبول یا پرداخت برات کشیده شده را می‌دهد. بر عکس اگر یکی از اسناد مبهم یا ناقص و یا با تأخیر ارائه شده باشد، بانک بر حسب مورد آنها را رد یا تقاضای رفع ابهام خواهد کرد و یا اینکه با مسئولیت خود آنها را خواهد پذیرفت.

ب - رجوع به متقاضی : بانک با دریافت حق‌العملی اقدام به گشایش اعتبار کرده، پس از پرداخت اعتبار برای وصول مبلغ اعتبار، به خریدار (متقاضی اعتبار) رجوع می‌کند.^(۶۷) رجوع به خریدار، در خاتمه عملیات اعتبارات اسنادی و با ارائه اسنادی دال بر انجام آن، صورت می‌گیرد. در صورتی که مدارک به طور صحیح تنظیم شده باشند، متقاضی به نوبه خود موظف به وفای به عهد و بازپرداخت به بانک است، ولی در صورت عدم مطابقت اسناد با اعتبارنامه، متقاضی می‌تواند از پرداخت قیمت کالا امتناع کرده، کالا را به خود بانک واگذار نماید.

طبق بندهای «د» و «ه» ماده ۱۵ مقررات و رویه‌های متحدالشکل اعتبارات اسنادی،^(۶۸) اگر بانک بازکننده اعتبار اسناد را نپذیرد، باید بدون فوت وقت مراتب را از طریق مخابرات، و در صورت عدم دسترسی به آن، به هر وسیله سریع دیگر به بانکی که اسناد را ارسال داشته (بانک فرستنده اسناد) و چنانچه اسناد را مستقیماً از ذینفع دریافت کرده، به ذینفع اطلاع دهد. در این اطلاعیه، بانک بازکننده اعتبار باید مغایرتهایی را که به موجب آن اسناد را نپذیرفته، ذکر کند و پاسخ گوید که آیا اسناد را در اختیار ارائه دهنده نزد خود نگه می‌دارد و یا آنها را به ارائه کننده (که بنا به مورد ممکن است بانک فرستنده یا ذینفع باشد) مسترد می‌دارد. در این صورت بانک بازکننده اعتبار حق دارد که

67-hC.Gavalda et J.Stouffle . *op.cit*, p . 734 ; Paget's , *op.cit*, p . 659 .

۶۸- برای مطالعه بیشتر مراجعه شود به : تحلیلی بر مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP) و

کاربرد آن در معاملات اسنادی، همان مأخذ.

استرداد مبلغ پرداخت شده را از بانک فرستنده ادعا کند. چنانچه بانک بازکننده اعتبار به طریق مذکور عمل نکرده، یا اسناد را در اختیار ارائه دهنده نگهداری نکند و یا به وی مسترد ندارد، بانک بازکننده اعتبار حق ادعای عدم تطابق اسناد با شرایط و مواد اعتبار را نخواهد داشت. طبق بند آخر ماده ۸ مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی، اگر بانک فرستنده اسناد، توجه بانک بازکننده اعتبار را به وجود مغایرت‌هایی جلب کند و یا بانک مزبور را مطلع سازد که به خاطر این مغایرت‌ها، پرداخت، تعهد پرداخت مدت دار، قبولی نویسی، یا معامله با اسناد را در مقابل اخذ تأمین انجام نداده است، بانک بازکننده اعتبار از این لحظه و به این لحاظ از هیچ یک از تعهدات ناشی از این ماده مبری نخواهد شد. این نوع تعهدات و تأمینات فقط مربوط به روابط میان بانک فرستنده اسناد و طرفی که تعهد را تقبل یا تأمینات را فراهم کرده است، و نیز مربوط به چگونگی پذیرش اسناد و پرداخت وجه آن است. (۶۹)

نتیجه

سیر تحول و روش‌های پرداخت، مؤید این نکته است که امروزه اعتبارات اسنادی مقبول‌ترین روش پرداخت در تجارت بین‌المللی است؛ زیرا فروشنده و خریدار مطمئن هستند که با انجام تعهدات خویش، طرف دیگر نیز ملزم به انجام تعهد است و در واقع اگر چه متعاملین از دو کشور مختلف با یکدیگر معامله می‌کنند، ولی همان مکانیسم بده-بستان ابتدایی به تسلیم مبیع و پرداخت ثمن حاکمیت دارد. فروشنده مطمئن است که پس از تهیه کالا که در بعضی از موارد، مصرف منحصر به فرد دارد، و غیر از خریداری که سفارش آن را داده است، مشتری دیگری نخواهد داشت، و با ارائه اسناد مقرر در اعتبارنامه، ثمن را دریافت خواهد کرد. از سوی دیگر، خریدار مطمئن است تا وقتی که کالا طبق قرارداد تهیه و تحویل نشود،

۶۹- سیر تحول مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی طی سالهای ۱۹۷۴-۱۹۸۳، (تهران :

انتشارات کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی ، ۱۳۷۱)، ص ۵۴.

پرداختی انجام نخواهد شد و ثمن معامله در معرض خطر قرار نخواهد گرفت. (۷۰)

۷۰- تنظیم قراردادهای بازرگانی بین‌المللی، انتشارات کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی، ص ۴۷.
تحلیلی بر مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی و کاربرد آن در معاملات اعتبارات اسنادی، همان مأخذ،
ص ۲۶.